

RIMVYDAS PETRAUSKAS APIE DIDUOMENĖS (PONŲ) ŽEMĖVALDĄ

Paveldimų valdų (jos, beje, šaltiniuose tuomet dažniausiai vadintos tėvonijomis [...]) svarba ypač aiškiai matyti žmonių savimonę atspindinčiuose šaltiniuose. 1416 m. žemaičių skunde Konstanco susirinkimui paveldimų tėvonijų valdymas suprantamas kaip vienas pagrindinių laisvės ir kilmingumo liudijimų [...]. Tėvonijos atėmimas yra didžiausia valdovo daroma skriauda ar baudmė. Vytautas savo Skunde piktinasi Jogailos elgesiu su jo šalininkais, iš kurių šis atėmė jų tėvonines valdas.

Tėvoninių žemių sureikšminimas visai suprantamas. Juk jos buvo pagrindinis socialinio statuso išsaugojimo garantas. Todėl drįsčiau abejoti teiginiu, kad Lietuvoje ilgainiui nustota skirti tėvonines ir beneficines valdas. Išties valdovo kanceliarijoje toli gražu ne visuomet buvo kreipiamas dėmesys į atskirų valdų specifiką, dėl to neretai tarp naujai dovanojamų valdų būdavo minimos ir seniau valdytos. Tačiau tai dar nereiškia, kad realiame gyvenime žmogus „pamiršdavo“, kurios žemės yra gautos iš valdovo, o kurios paveldėtos. I Lietuvos Statutas jau sistemingai skiria tėvoniją, išarną ir pirkinį. Tėvonijų retas minėjimas šaltiniuose paaiškinamas tuo, kad didžiojo kunigaikščio raštininkams buvo svarbūs tik valdovo dvarai. Giminiškos valdos jų nedomino.

Rimvydas Petrauskas, *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a.: sudėtis-struktūra-valdžia*, Vilnius: Aidai, 2003, p. 131–132.